

per email en per aangetekende brief
Staatssecretaris van Economische Zaken, mw. Sharon A.M. Dijkma

alsmede de Minister van Infrastructuur en Milieu,
mw. M. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

Postbus 20401

2500 EK Den Haag

per mail en per aangetekende brief

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

t.a.v. afdeling Natura 2000

Postbus 40225

8004 DE Zwolle

Uw referentie: Terinzagelegging ontwerp Programma Aanpak Stikstof
Onze referentie: PASFebr2015.docx
Betreft: Zienswijzen met betrekking tot het ontwerp Programma Aanpak Stikstof
Aantal pagina's: 22

Nijmegen, 17 februari 2015

Geachte mevrouw Dijkma,

Hierbij dienen wij namens MOB onze zienswijze in met betrekking tot het ontwerp Programma Aanpak Stikstof, kortweg de "PAS".

Onze zienswijze is als volgt samen te vatten:

1. Uit de rapportage van Nederland naar de Europese Unie uit 2013 blijkt dat driekwart van de beschermde soorten en bijna alle habitattypen vallend onder de Europese Habitatrichtlijn een zeer ongunstige tot matig ongunstige staat van instandhouding hebben.
2. De PAS gaat een nog langer voortdurende te hoge stikstofdepositie op onze Natura 2000-gebieden niet tegen. De Natura 2000-gebieden zullen nog verder degenereren en dit zal niet of onvoldoende met herstelmaatregelen c.q. end-of-pipe maatregelen kunnen worden opgelost.
3. PAS zou een goed instrument kunnen zijn ware het niet dat het ambitieniveau van het ontwerp PAS veel te laag is. U *verwacht* in 2030 een verlaging van de stikstof*emissie* van effectief minder dan 10%. Het is zelfs niet zeker dat dit gaat worden gehaald. Dit kan bepaald niet als een serieus ambitieniveau worden opgevat en diskwalificeert het voorliggende concept PAS.
4. Het ontwerp PAS heeft een absoluut veel te lage ambitieniveau en is strijdig met internationale verplichtingen zoals de Habitatrichtlijn.
5. Een verdere teruggang van biodiversiteit dient te worden gestopt. Er dient ambitie te worden getoond voor herstel. Dat kan alleen als er een ambitieus PAS komt.
6. Het doel van het PAS dient te zijn dat in 2030 in bijvoorbeeld maximaal 10% van de Natura 2000-gebieden nog KDW's van relevante habitats mogen worden overschreden. *Dit dient primair de doelstelling te zijn.* Op basis hiervan dienen (1) *tussendoelstellingen* te worden geformuleerd, en (2) een *passende strategie* te worden opgesteld.

7. Een dergelijke strategie voor het reduceren van de stikstofemissie is ook in lijn met de ambitie van het door Nederland ondersteunde Europese biodiversiteitsstrategie om verdere teruggang van de biodiversiteit te stoppen en om tot een robuust definitief herstel van de natuur te komen.
8. Er dienen intermediaire doelen (mile stones) in de PAS te worden opgenomen voor 2020 en 2025 zodat *verzekerd* kan worden dat in 2030 de bovengenoemde doelstelling van maximaal 10% in 2030 kan worden gehaald.
9. Op basis hiervan dient een strategie te worden geformuleerd met daaraan gekoppeld een *“road map”* hoe de bovengenoemde door ons voorgestelde doelstelling voor 2030 en gerelateerde tussendoelstellingen moeten worden gehaald.
10. De PAS dient te beschikken over een adequaat MRV (Monitoring, Rapportage, Verificatie) borgings-systeem dat rekening houdt met tijdige onderkenning van ontwikkelingen op relevante wetenschapsgebieden of in fouten in de berekeningen van de emissies en bijbehorende deposities.

Het voorliggende concept PAS voldoet hier niet aan. Integendeel: het is evident dat het nu voorliggende concept PAS is bedoeld om de intensieve veehouderij en overige stikstofdepositie veroorzakende activiteiten (bijv. aanleg nieuwe snelwegen, kolencentrales) tot 2030 ruim baan c.q. voldoende ruimte te geven om nog aanzienlijk uit te breiden. U faciliteert hiermee ook dat de reeds 60 jaar aan de gang zijnde schaalvergroting van de bio-industrie, die hierdoor ongeremd verder kan groeien en daarin zelfs wordt gestimuleerd terwijl toch duidelijk zou moeten zijn dat dit in de Nederlandse situatie een doodlopende weg is.

Dat in de Nederlandse natuur dan alleen nog maar meer gedegeneerde habitats overblijven, met consequenties voor de biodiversiteit, lijkt geen punt van overweging te zijn, c.q. wordt voor lief genomen ten bate van voldoende “ontwikkelruimte”.

In geval er een realistisch ambitieniveau in het PAS zou zijn opgenomen dan is het duidelijk dat aan volume maatregelen niet kan worden ontkomen.

Uw stelling in de brochure¹ dat de PAS leidt tot *“sterkere natuur”*, en *“waarborgt dat Natura-2000 doelen worden gehaald”* is dus niet juist.

Wel juist is dat de PAS *“vergunningverlening Natuurbeschermingswet vlot trekt”*, *“vergunningverlening rond stikstof en natuur vereenvoudigt”*, en *“duidelijkheid en zekerheid biedt aan initiatiefnemers”*.

Dit gaat echter ten koste van de Nederlandse natuur met een al tientallen jaren bestaande overbelasting van de Nederlandse natuur met stikstof, die tot verdere degeneratie van ecosystemen en verdere afname van de biodiversiteit zal gaan leiden. Dit laatste blijft uiteraard onvermeld.

Nederland hangt in Europa vrijwel onderaan waar het gaat om het behalen van instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden². Nederland ligt ver achter bij landen als Polen, Estland, Letland, Litouwen en Griekenland. Dit wordt nergens gesignaleerd in het ontwerp PAS. *Er is dus een forse inhaalslag nodig!* In plaats van een inhaalslag ligt er nu een ontwerp PAS dat tot ambitie heeft dat de stikstofemissie nauwelijks afneemt en de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden vervolgens ook nauwelijks of niet gaat afnemen, en zelfs mogelijk nog zal toenemen.

Wat de doelstelling van het ontwerp PAS zou moeten zijn: het binnen een afzienbare termijn voldoen aan de eisen van de Habitatrichtlijn, wordt in dit ontwerp PAS geheel ter zijde geschoven. De uitwerking van de Habitatrichtlijn wordt kennelijk gezien als een economische activiteit van “Ondernemend Nederland”. Niet voor niets is “ontwikkelruimte” het kernbegrip in het voorliggende concept PAS.

¹ <http://pas.natura2000.nl/pages/pas-brochures.aspx>

² Zie pagina 4 voor een onderbouwing

De “BV Nederland” denkt jaarlijks honderd tot tweehonderd miljoen euro over te houden aan de uitvoering van de PAS zoals blijkt uit onderzoek van het LEI³ dat in uw opdracht is uitgevoerd. Natuurlijk is een dergelijke benadering op zich ook niet vreemd en zelfs ook te verwachten als de uitvoering van de Habitatrictlijn in handen wordt gelegd van een Ministerie van Economische Zaken om de simpele reden dat Nederland geen Ministerie van Milieu meer heeft en daarmee wat milieu betreft is afgegleden naar een niveau van 50 jaar gelden.

Zolang niet aan bovenstaande 6 punten is voldaan is er in feite sprake van een Problematische Aanpak Stikstof. Dat is jammer. De PAS zou een goed instrument kunnen zijn om de natuur weer op eigen benen te zetten, en tevens om van het grote aantal procedures af te komen.

Onderstaand geven wij een onderbouwing van bovengenoemde stellingname.

Staat van instandhouding Natura 2000 soorten in Nederland ongunstig⁴

De Europese Habitatrictlijn legt de lidstaten verplichtingen op die gericht zijn op het behouden of herstellen van een gunstige staat van instandhouding van zowel natuurlijke habitats als soorten. Lidstaten moeten elke zes jaar aan de Europese Unie rapporteren over deze staat van instandhouding. Bij het vaststellen van de staat van instandhouding van soorten zijn populatietrends, de omvang van de populaties en het natuurlijke verspreidingsgebied belangrijke factoren. Bij het vaststellen van de trends voor habitats zijn trends in oppervlakte, kwaliteitsverandering van het habitat en het verspreidingsgebied belangrijke factoren.

Europese doelstelling voor natuur wordt bij lange na niet gehaald

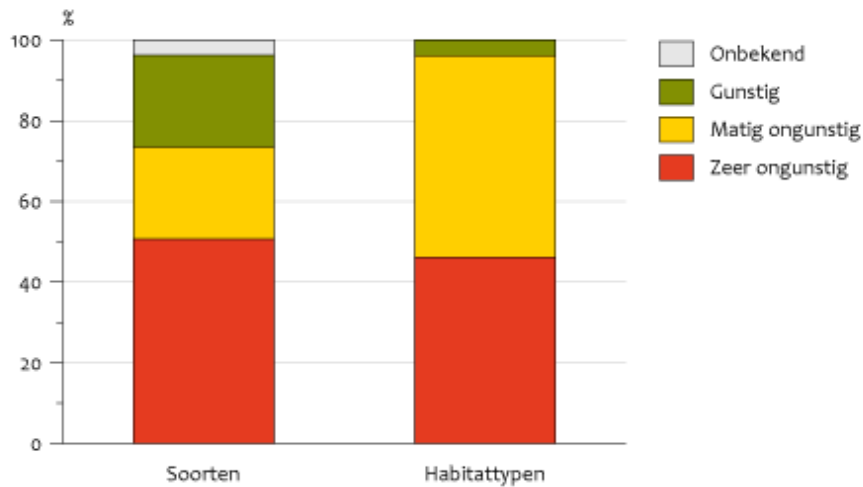
Uit de rapportage van Nederland naar de Europese Unie uit 2013 blijkt dat driekwart van de beschermde soorten en bijna alle habitattypen vallend onder de Europese Habitatrictlijn een zeer ongunstige tot matig ongunstige staat van instandhouding hebben. Uit een vergelijking van de rapportages over de twee perioden (periode 2000-2006 en 2007-2012) is de landelijke staat van instandhouding over alle te beschermen habitattypen en soorten bezien, ongeveer gelijk gebleven. Voor sommige soorten is sprake van verbetering naar een minder ongunstige staat van instandhouding, voor sommige andere van verslechtering. Het blijkt dat de staat van instandhouding voor 4 soorten is verbeterd en voor 3 soorten is verslechterd ten opzichte van de vorige rapportage. Dit betekent dat Nederland nog niet voldoet aan de doelstelling de instandhouding van soorten, en habitattypen in gunstige staat te brengen en te houden.

Van veel soorten en natuurlijke habitats van de Europese Habitatrictlijn is de staat van instandhouding in Nederland ongunstig.

³ Waarom wordt dit niet besteed aan bronmaatregelen?

⁴ <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1483-Staat-van-instandhouding-Natura-2000-soorten.html?i=2-10>

Staat van instandhouding, 2012

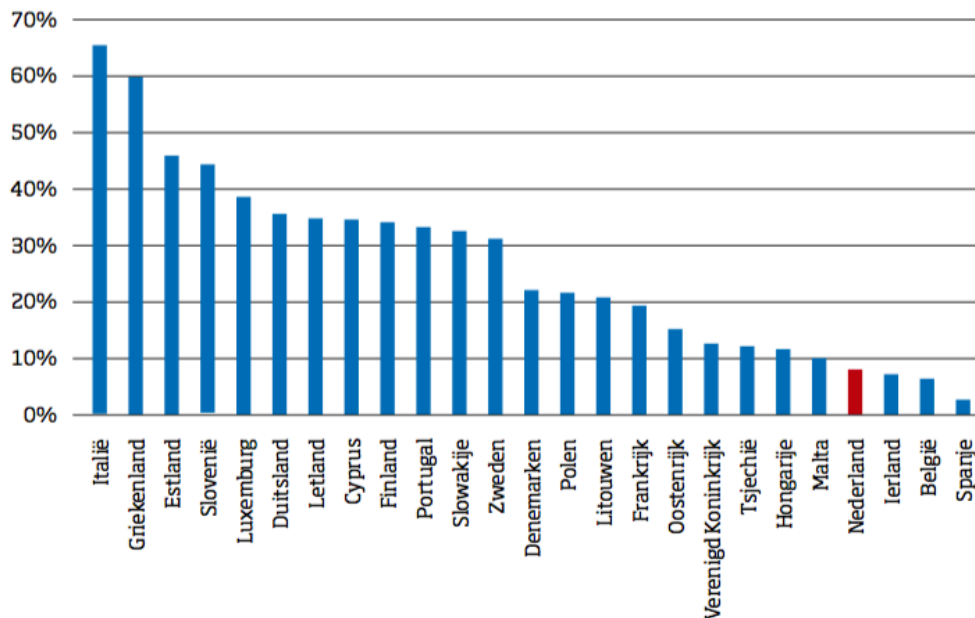
Bron: Ministerie van EZ, EU.

WUR/nov14
www.clo.nl/nl148303

In Nederland heeft weinig oppervlak natuur een goede kwaliteit, voor 80% voldoet deze niet aan de beleidsdoelstellingen.

Onderstaande figuur laat zien waar Nederland in Europa staat qua instandhouding van Natura 2000-habitats⁵:

Figuur 9: Staat van instandhouding Natura-2000 habitats in 2006. Percentage met een gunstige staat van instandhouding.

Bron: EEA 2011

Beleid moet gericht zijn op toename van een "gunstige staat"

⁵<http://www.mobilisation.nl/assets/components/main/media/missienl/NM%20Rapport%20Ranking%20the%20Stars.pdf>

Het Nederlandse beleid dient erop gericht te zijn om de gunstige staat van instandhouding van de soorten en habitattypen vallend onder de richtlijn te realiseren. Er is in het beleid noch in het ontwerp PAS een tijdstip geformuleerd waarop dit gerealiseerd dient te zijn. Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is de basis van het natuurbeleid in Nederland. De Natura 2000-gebieden zijn integraal onderdeel van het NNN en daarom ook een essentieel instrument om de vereiste "gunstige staat van instandhouding" te bereiken voor de in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn beschermde planten en diersoorten. Globaal genomen geven alle data het beeld van een forse achteruitgang van dier- en plantensoorten tot 1995 naar een lichte vooruitgang daarna. Het verschilt per soortgroep en per ecosysteem. Bij dagvlinders en amfibieën is nauwelijks of geen herstel te melden. Eén op de drie soorten in Nederland is nog steeds bedreigd. *In de ecosystemen heide- en duingebieden neemt de kwaliteit geleidelijk verder af.*

Uit het advies van de Raad van State van 2012 met betrekking tot de PAS:

“Een andere observatie van de Raad van State is dat de maatregelen om de natuur te herstellen, zoals die onderdeel zijn van de PAS, weliswaar ecologisch zijn onderbouwd maar niet voorzien van een duidelijk tijdpad. Het is niet duidelijk wanneer de instandhoudingsdoelen zullen zijn gerealiseerd, vindt de Raad”.

Aan dit cruciale punt van bezwaar van de zijde van de Raad van State is in het ontwerp PAS niet c.q. onvoldoende tegemoet gekomen.

Wij verwijzen in dit verband naar 2 rapporten van B-WARE, die laten zien dat bij een nog langer voortdurende te hoge stikstofdepositie de onderzochte ecosystemen nog verder degenereren en dat dit niet of onvoldoende met herstelmaatregelen c.q. end-of-pipe maatregelen kan worden opgelost⁶.

Conclusies:

1. In Europa zit Nederland in de achterhoede waar het gaat om de staat van instandhouding van Natura 2000-habitats. Het ontwerp PAS gaat ervoor zorgen dat Nederland qua niveau van instandhouding van Natura 2000-habitats nog verder wegzakt en daarmee tot de zieke man van Europa wordt.
2. De slechte staat van instandhouding van Natura 2000-gebieden zal als gevolg van onvoldoende ambitie van het ontwerp PAS nog tenminste 15 jaar blijven voortbestaan als gevolg van de veel te lang nog steeds voortdurende veel te hoge stikstofdeposities, die het gevolg zijn van veel te hoge stikstofemissies van vooral de intensieve veehouderij. Een verdere verslechtering is te verwachten.
3. Het ontwerp PAS mikt op “end-of-pipe” maatregelen (zoals “robuuster maken van de natuur” terwijl “bronmaatregelen” nodig zijn. “End-of-pipe” maatregelen c.q. herstelmaatregelen zijn ook niet altijd mogelijk of leiden zelfs tot een verdere degradatie van habitats.
4. Het absoluut veel te lage ambitieniveau van het ontwerp PAS is strijdig met internationale verplichtingen zoals de Habitatrichtlijn.

Nederlandse landbouw nationaal de grootste bron van ammoniak

Stikstofverbindingen als ammoniak en NOx zijn de probleemstoffen waar het bij uitstek om gaat bij het probleem van vermestende stikstofdepositie op natuurgebieden. Derhalve is het van belang om te weten hoeveel de bijdrage van de landbouw is.

Nationale emissies van ammoniak worden niet gemeten maar worden berekend op basis van onder andere informatie over dieraantallen, stikstofexcretie, huisvestingssystemen en gebruikte uitrijdtechnieken⁷.

⁶ http://www.mobilisation.nl/assets/components/main/media/kolencentrales/0Stikstofduinen_final.pdf, ook: <http://www.mobilisation.nl/assets/components/main/media/missien/Achtergronddepositie%20in%20de%20Peel.pdf>

⁷ <http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl0101-Ammoniakemissie-door-de-land-en-tuinbouw.html?i=5-106>

De totale berekende emissie van ammoniak in Nederland bedroeg in 2012 ongeveer 120 miljoen kg, en ligt daarmee net onder het vastgestelde EU-NEC plafond van 128 miljoen kg (EU, 2001). De landbouw droeg hier 102 miljoen kg aan bij.

De laatste jaren is de melkveestapel weer enigszins gegroeid. Deze groei zou kunnen doorzetten, zeker als het melkquotum komt te vervallen. In dat geval kan de emissie zelfs weer boven het EU-NEC-plafond uit stijgen.

De vermestende (of stikstof) depositie in Nederland is met 43% voor het grootste deel afkomstig van de Nederlandse agrarische sector. Deze depositie is vrijwel geheel toe te schrijven aan de emissie van ammoniak. De bijdrage van alle Nederlandse bronnen aan de stikstofdepositie is 66%. Stikstof levert tevens een belangrijke bijdrage aan de depositie van zuur met ook nadelige gevolgen voor natuurgebieden.

Een deel van de stikstofdepositie in Nederland komt uit het buitenland. Een deel van de Nederlandse emissies wordt gedeponerd in het buitenland. Er is dus sprake van import en export. Voor stikstofdepositie afkomstig van ammoniak geldt dat Nederland circa 3,5 x zo veel exporteert als het van het buitenland ontvangt. Voor stikstof afkomstig van stikstofoxiden is de export bijna 5 maal zo groot als de import.

Conclusies:

1. Nederland exporteert 3,5 x zoveel ammoniak dan binnenkomt.
2. De landbouw is de grootste bron.
3. De berekende daling van stikstofemissie zet in de afgelopen jaren niet meer door. Er lijkt zelfs een tendens waarneembaar dat de gemeten stikstofdepositie weer iets is toegenomen.

Onderstaand gaan we op een aantal specifieke technische, organisatorische en juridische punten in, die van belang zijn in het kader van het ontwerp PAS.

Eerst significant natuurherstel noodzakelijk voordat "ontwikkelruimte" kan worden gegeven

Het advies van de MER-Commissie op het ontwerp PAS is als volgt:

"De Commissie adviseerde op verzoek van het ministerie van Economische Zaken over de inhoud van de PAS. Met het concept van voorjaar 2012 zijn de doelen uitsluitend te realiseren op de Waddeneilanden. De PAS voldoet dus nog niet. De Commissie deed onder meer aanbevelingen over de verdeling van ontwikkelruimte, monitoring en een tijdpad voor te behalen natuurdoelen".

Vervolgens:

"De minister zei de adviezen verder uit te zullen werken. De aanbeveling om te wachten op natuurherstel vóór het uitgeven van ontwikkelruimte, neemt hij echter niet over".

Het recente en welbekende "A2-arrest" is hierbij van groot belang. Uit dit arrest volgt dat "ontwikkelruimte" pas mag worden ingevuld met extra stikstofdepositie, wanneer deze ontwikkelruimte ruim van tevoren is gecreëerd. PAS gaat uit van een systeem waarbij op voorhand stikstofemissieruimte wordt toegedeeld aan bedrijven, terwijl hoogst onzeker is dat de voorgestelde natuurmaatregelen ook daadwerkelijk die ontwikkelruimte zullen creëren.

Conclusies:

1. Het ontwerp PAS is strijdig met de Habitatrichtlijn, die dwingend voorschrijft dat *zeker* moet zijn dat negatieve effecten zullen uitblijven als gevolg van nieuwe activiteiten, in dit geval "ontwikkelruimte".
2. Het ontwerp PAS is ook strijdig met de strekking van het A2-arrest, die strijdig is met het concept "ontwikkelruimte", en onze bovengenoemde eerste conclusie onderschrijft.
3. Gezien de onzekerheid van effecten van de verschillende stikstofemissie verminderende maatregelen (bijv. voer- en managementmaatregelen op vrijwillige basis) kan evt. "ontwikkelruimte" pas worden uitgegeven nadat de betreffende maatregelen ook werkelijk zijn geëffectueerd.

Veel te ruime “ontwikkelruimte”

De ontwikkelruimte die u in het PAS weggeeft is gebaseerd op een jaarlijkse groei van 2,5%. Daarbovenop geeft u 5 kton/jaar aan emissie van ammoniak aan de agrarische sector op basis van afgesproken reductiedoelstellingen, waarvan het nog hoogst onzeker is dat deze in werkelijkheid wel zullen worden gehaald en die voor belangrijk deel ook stoelen op ‘vrijwilligheid’. Daar weer bovenop komt de depositiedaling ten gevolge van bedrijfsbeëindiging weer volledig ten goede aan de ontwikkeling van de landbouw. Wij zien niet in waarom u zoveel ontwikkelruimte moet weggeven. De economie haalt al jaren geen groei van 2,5%. Tevens is niet in te zien waarom de door u gewenste groei van de agrarische sector niet binnen de 2,5% kan plaatsvinden. Verder zien wij niet in waarom ‘vrijkomende’ emissies van bedrijven die stoppen niet ten goede kunnen komen aan de natuur en de gewenste daling van de achtergronddepositie. Op deze manier komt de natuur er wel heel erg bekaaid af.

Tot slot blokkeert u met een dusdanige ruime ontwikkelruimte nieuwe technische milieuvriendelijke initiatieven die economische groei combineren met reductie van de milieudruk (milieuvriendelijke manieren van vervoer, rookgasreiniging). Elke ‘incentive’ om milieuvriendelijker te gaan produceren wordt hiermee de kop in gedrukt.

Niet gerealiseerde (latente) emissieruimte soupeert alle “ontwikkelruimte” op

Volstrekt onduidelijk is de PAS over het feit dat er momenteel een forse *latente* emissieruimte is. Uit onderzoek van Arcadis⁸ blijkt het volgende met betrekking tot “Latente ruimte in bestaande milieuvergunningen:”

In grote delen van Nederland is tot circa 40% van de ruimte in bestaande vergunningen niet benut. Daarmee is de veestapel met tot circa 50% uit te breiden. In de melkveehouderij zijn deze percentages vaak nog hoger tot respectievelijk 50 en 100%. De emissie van ammoniak uit stallen zou daarmee in de meeste gebieden fors toenemen met vaak 40 tot 70%. De emissie van geur (odeur units) uit stallen zou dan ook fors toenemen met vaak 20 tot 50%”.

Wij hebben niet kunnen traceren hoe het ontwerp PAS hiermee omgaat. Het ontwerp PAS lijkt uit te gaan van gerealiseerde ammoniakemissies.

Conclusies:

1. Er is een enorme latente nog niet gerealiseerde emissieruimte bij bestaande bedrijven als gevolg van in het verleden vergunde maar nog niet gerealiseerde aantallen dieren c.q. dierplaatsen. Echter, ze zijn wel vergund, dus mogen ze zonder melding of toetsing worden gerealiseerd.
2. Deze latente emissieruimte is veel groter dan de “ontwikkelruimte” zodat per saldo de “ontwikkelruimte” nul is c.q. negatief.
3. Door in het PAS en het bijbehorende MER geen rekening te houden met deze al vergunde ontwikkelruimte raken de doelstellingen van het PAS verder uit beeld en zal de totale stikstofemissie t.g.v. de veehouderij in de toekomst naar verwachting eerder stijgen dan afnemen.

PAS gebaseerd op drijfzand

Het ontwerp PAS maakt niet duidelijk of (1) de door de PAS aangenomen c.q. veronderstelde dalingen van deposities afkomstig van het verkeer, en (2) deposities uit het buitenland, en (3) de verwachte daling als gevolg van het Besluit Huisvesting Ammoniak Veehouderij (hierna: BHV) voldoende zeker zijn. Ten aanzien van het BHV heeft de Afdeling recentelijk de uitspraak gedaan dat het BHV de rechten van een bedrijf niet in juridische zin beperkt. Dat wil zeggen dat indien gesaldeerd wordt met een bedrijf dat door het BHV nog maar 300 kg emissie had mogen uitstoten, de Raad van State geoordeeld heeft dat dit geen rol hoeft te spelen en de volledige vergunde hoeveelheid van bijvoorbeeld 1.000 kg emissie mag worden hergebruikt.

⁸ ARCADIS, Onderzoek uitbreidingsruimte veehouderij, N&M, 30 september 2013, Definitief C03001.000036.0100

Tel hierbij op dat bijna alle veehouderijen door vergaande stoppersregelingen en de mazen die deze regelingen kennen kunnen ontkomen aan de eisen van het BHV en een landelijke ammoniakreductie ver te zoeken lijkt. Daarbij valt te verwachten dat gerealiseerde ammoniakreductie t.g.v. het BHV door boeren gebruikt zal worden voor uitbreiding van de veestapel.

Een toekomstige ammoniakreductie op basis van het BHV lijkt dan ook 'wishfull thinking'. Voor zover we het hebben over reductie door schoner wordende auto's hoeft alleen te worden opgemerkt dat de bevolking van Nederland nog immer groeit en het aantal auto's per huishouden ongekend groot is. De vraag is of schonere auto's het effect van meer auto's en meer en grotere wegen (recentelijk nog de A2 wegverbreding) tenietdoen en op deze manier voor een toekomstige stikstofreductie kan zorgen. Ook is het de vraag of de stikstofbelasting uit het buitenland zal verminderen. Integendeel, ook die landen zullen economische belangen voor ecologische belangen zetten. Al die deposities slaan ook neer in Nederland op onze natuurgebieden. Het is onwaarschijnlijk dat deze praktijk zal veranderen. Het is onduidelijk waar de PAS deze verwachte dalingen op baseert en welke gevolgen zij hieraan geeft. Tevens is het onduidelijk hoe toenames in depositie uit het buitenland worden meegenomen bij de uitreiking van Nederlandse ontwikkelruimte. Hetgeen hierover in de PAS is opgenomen (*'Nederland is in gesprek met Duitsland, Vlaanderen en Wallonië over toepassing van de Nederlandse toetsingskaders voor ontwikkelingen in het buitenland die effect hebben op Nederlandse Natura-2000 gebieden'*) stemt ons niet gerust. Al met al worden er in de PAS een aantal stellingen gedaan over toekomstige reducties en aanwezige ontwikkelruimte die niet nader wordt toegelicht, noch worden deze aannames kracht bijgezet door relevant onderzoek. De PAS biedt hiermee niet de waarborg dat instandhoudingsdoelstellingen binnen een redelijk termijn gehaald gaan worden, noch dat er in de tussentijd geen onomkeerbare negatieve effecten zullen optreden voor de natuur.

Ontwerp PAS: Oude wijn in nieuwe zakken

Wel beschouwd is de PAS oude wijn in nieuwe zakken. Reeds sinds de jaren negentig (!) worden Natuurbeschermingswetvergunningen verleend voor natuurschadelijke stikstofdeposities. Sinds 2005 vindt dit plaats onder het regime van de huidige Natuurbeschermingswet (met de verwarrende naam 'Natuurbeschermingswet 1998'). Sinds 2005 zijn door meerdere provincies zogenaamde 'salderingsbanken' opgezet. Die salderingsbanken zijn in essentie een soortgelijke methodiek als het rekenprogramma van de PAS. Waar de salderingsbanken provinciaal waren georganiseerd, is de PAS niet veel meer dan een landelijk opgezette stikstofsalderingsbank. De provinciale salderingsbanken beperkten zich tot veehouderij, de PAS ambieert alle relevante stikstofbronnen in het rekenmodel op te nemen (dus naast veehouderij ook verkeer, overige industrie, enz.).

Een salderingsbank betekent hoofdzakelijk dat emissies van stakende veebedrijven worden geadmini- streerd, en die emissies beschikbaar worden gesteld aan bedrijven die in emissies (of beter gezegd: deposities) willen stijgen. Die opzet van de PAS is uiteraard niet principieel onjuist. Het komt aan op de validiteit van de administratie, én in welke mate wordt ingezet op een serieuze stikstofreductiedoelstelling ten bate van natuurbeheer.

De provinciale salderingsbanken zijn voor het merendeel tot op heden in rechte onhoudbaar gebleken. De salderingsadministratie bleek steeds ondeugdelijk. Op grote schaal zijn positieve saldo's toegevoegd van niet bestaande emissies. Anders gezegd: er zijn valse emissies in de bank gestopt. Op dit moment heeft enkel de provincie Utrecht nog een salderingsbank operationeel. Ook die bank is onderwerp van beroep bij de Raad van State. Er dient rekening mee te worden gehouden dat ook de Utrechtse salderingsbank niet aan de te stellen eisen blijkt te voldoen.

Een salderingssysteem zou in principe een borging systeem moeten hebben die rekening houdt met tijdige onderkenning van ontwikkelingen op relevante wetenschapsgebieden of in fouten in de berekeningen van de emissies en bijbehorende deposities. Bovendien zou in een salderingssysteem de rechtszekerheid beter kunnen worden geborgd door een systeem van monitoring, rapportage en verificatie en accreditatie (van verificateurs) analoog aan het zogenaamde jaarlijkse MRV systeem (monitoring, rapportage, accreditatie en verificatie) van een ander Europees geregeld salderingssysteem: de Europese CO2 emissiehandel.

Op dit moment wordt blind gevaren op een systeem waarbij de verificatie van de emissies en de accreditatie van de verificateurs ontbreekt. Zoals de ervaringen rondom de salderingsbanken ons leert zal het huidige systeem met zekerheid negatief doorwerken in de PAS, in het bijzonder in de gebiedsanalyses, de herstelstrategieën en het rekeninstrument AERIUS.

Er wordt dus een soort minimumvariant gerealiseerd, die het op brede schaal door onderzoeksbureaus toegepaste principe van "schoon rekenen" van emissies en deposities niet ondervangt. Met het huidige ontwerp kan niet voldoende worden gezekerd dat het systeem van "hand aan de kraan" niet ondermaats gaat functioneren.

PAS: gebrekkig onderzoek

De op pagina 3 en 4 gepresenteerde gegevens over de deplorabele toestand van een fors deel van de Nederlandse Natura 2000-gebieden is in het ontwerp PAS niet of onvoldoende onderkend. Op meerdere essentiële punten schiet de PAS tekort.

Uw benadering van de stikstofschaad is een omgekeerde wereld. U laat zich niet leiden door wat mogelijk en noodzakelijk is. U heeft bovendien niet onderzocht wat realistisch is.

Onomstreden treedt thans een ontoelaatbaar hoge, natuurschadelijke stikstofdepositie op. Die deposities dienen soms zelfs meervoudig gereduceerd te worden. Indien gestreefd wordt naar een doelmatig beleidsprogramma, dan dient inzicht te bestaan in het tempo waarin reducties dienen te worden gerealiseerd. Dat onderzoek ontbreekt. U bent niet in staat te zeggen welke natuurwaarden zullen verdwijnen in de natuurtypen die een kritische depositiewaarde van omstreeks 400 mol/ha/jaar kennen, terwijl feitelijk een meervoudig hogere depositiewaarde optreedt. Anders gezegd: u heeft niet deugdelijk onderzocht binnen welke uiterste termijn voor de natuurtypen die een lage stikstofdepositiewaarde verdragen een lage depositiewaarde bereikt dient te worden. In dit opzicht schiet de onderbouwing van de PAS ernstig tekort. Ter illustratie wordt gewezen op de - omstreden, bij de Europese Commissie aangevochten, en daarop deels weer teruggedraaide - herroeping van de habitatbescherming 'Glanshaver en Vossenstaarthooilanden met Kievitsbloemen' in de Natura 2000 zone Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein nabij Reeuwijk. Van die habitatzone wordt gesteld dat de stikstofdeposities fataal dreigen te worden voor de genoemde vegetatie.

Tevens geldt het volgende. Er zijn een tweetal wegen om tot reductie te komen. Door de bron te reduceren (minder dieren, minder darmen) dan wel de emissies uit stallen en/of de mest middels milieutechniek te reduceren. U heeft niet deugdelijk onderzocht welke reductie realistisch bezien kan worden gerealiseerd middels milieutechniek. Zie het in vaktijdschrift "LUCHT" gepubliceerde artikel "Stikstof tot nadenken, de ontbrekende feiten"⁹.

Indien moet worden geconcludeerd dat de belangrijkste reductietechnieken worden toegepast en mitsdien van milieutechniek geen grote reducties meer kunnen worden verwacht, dan dient aandacht te worden gegeven aan de noodzaak van het reduceren van het aantal dieren (krimp van de Nederlandse veestapel). Een dergelijke krimp zou geen verrassende maatregel zijn. Immers, Nederland heeft in Europa en ver daar buiten de grootste veestapel, wat bovendien wordt gecombineerd met een uitzonderlijk hoge bevolkingsdichtheid. In de jaren 90 van de 20e eeuw is de varkensstapel met 25 % gereduceerd van 16 miljoen naar ca. 12 miljoen dieren. Er is dus reeds een precedent beschikbaar.

De krimp van de veestapel is overigens niet onderzocht in de plan-MER. Het alternatievenonderzoek in de plan-MER schiet op dit cruciale punt ernstig tekort en moet dus als onvolledig worden gekwalificeerd.

Verleende vergunningen leggen loodzware hypotheek op toekomst

Op enig moment zal de overheid haar verantwoordelijkheid voor wel doelmatig natuurbeheer moeten nemen. Met de aanvaarding van de PAS dreigt zij dan geconfronteerd te worden met de dan toegekende tienduizenden vergunningen aan veehouderijen. Inbreuk op vergunningrechten maken zal op zware weerstand van de veebedrijven stuiten, hooguit afkoopbaar met hoge subsidies, uitkoopsommen enz.

⁹ http://www.mobilisation.nl/assets/components/main/media/natuur-en-politiek/2%20-%20Tijdschrift%20Lucht_stikstof%20de%20ontbrekende%20feiten.pdf

Het nu toelaten dat de vergunningen in grote aantallen worden toegekend geeft het grote risico dat een daadwerkelijke politieke ontknoping volstrekt onbetaalbaar zal gaan worden. Bijvoorbeeld een compensatiebedrag van € 100.000 per bedrijf voor 10.000 bedrijven betekent een bedrag van € 1 miljard. Enkel nu veel bedrijven op dit moment nog niet over een vergunningtitel beschikken bestaat ruimte voor politiek handelen. Met de aanvaarding van de PAS zal deze situatie niet langer bestaan, en dreigt elke verleende Nb-wet vergunning een zware politieke hypotheek op de natuur te leggen. Wel zeker zullen de veehouders de PAS accepteren! Er wordt heel weinig weg gegeven, en vergunning krijgen wordt een formaliteit.

Beleidsambitie: na 80 jaar nog geen evenwicht

De PAS leidt niet tot een evenwicht tussen overmatige stikstofdeposities en natuur binnen 25 jaar na vandaag. Sinds tenminste 1990 wordt door u stikstofreductiebeleid gevoerd, terwijl de schade al sinds de jaren vijftig/zestig optreedt. Uw huidige beleidsambitie betekent dat niet binnen 80 jaar de oorzaak van de natuurschade worden opgelost. Bovendien zal het daarna nog veel tijd kosten om de natuurschade enigszins te doen laten herstellen. Uw beleidsambitie is hiermee onacceptabel laag, en daarmee volstrekt ontoelaatbaar. In Europa zal Nederland steeds verder achterop raken.

Reductie van stikstofdepositie zo langzaam mogelijk, natuur permanent aan het infuus

Met het voorliggende PAS is het definitief en onomkeerbaar: de rijksoverheid kiest onomkeerbaar voor het infuusnatuur. Nederlandse natuur als een grote diertuin met een volledige controle over aantallen vierkante meters beleidsmatig aangewezen natuurtypen, soortenaantallen, hydrologie en stikstof-toevoer. U zet niet in op de snelst mogelijke weg om tot stikstofdepositiereductie te komen, maar de langzaamst denkbare weg. Met daarbij permanente ecologische monitoring, ontwikkelruimte, standplaatscondities, gegevensleveringsprotocollen, gebiedsrapportages, permanente natuurherstelmaatregelen en ga zo maar door. Dit om de betrokken natuurwaarden net niet om te laten vallen. De PAS staat er vol mee! Dat wordt jaarlijks Bittervoorns en 100-en andere soorten tellen in de 60 natuurgebieden. "Oei, 50 Bittervoorns i.p.v. de 60 uit het beheerplan; snel wat waterplanten dreggen!". Al dat geld, en al die energie dient te worden ingezet om een zo spoedig mogelijk de schadeoorzaak weg te nemen, en niet om de aantallen Bittervoorns te tellen. Met andere woorden: geen "end-of-pipe" oplossingen maar minder stikstofemissie en van daaruit minder stikstofdepositie.

Depositie categorieën ondeugdelijk gemotiveerd

U onderscheidt drie categorieën: boven 1 mol, tussen 1 mol en 0,05 mol en minder dan 0,05 mol. U stelt dat enkel de deposities boven de 1 mol vergunningplichtig zouden zijn. Daarmee plaatst u het overgrote deel van de bedrijven buiten een vergunningtraject. De 1 mol-grens is willekeurig en overigens in strijd met de Habitatrictlijn. U maakt niet duidelijk welke deel van de totale veehouderijdeposities en welk deel van het aantal veehouderijbedrijven minder dan 0,05 veroorzaakt, resp. tussen de 0,05 mol en 1 mol veroorzaakt, en meer dan 1 mol veroorzaakt. U wordt nadrukkelijk verzocht het percentage van de totale deposities en het totaal aantal bedrijven te noemen dat in elk van deze 3 categorieën valt, alsook de onderbouwing voor de gekozen waarden kenbaar te maken.

Hantering van drempelwaarde leidt tot te hoge cumulatieve toename van stikstofdepositie

In de huidige praktijk is het toepassen van een drempelwaarde niet ongewoon. De Afdeling keurt het hanteren van een dergelijke drempelwaarde slechts goed indien onderzocht is welke effecten de depositie onder de drempelwaarde heeft en de effecten van de drempelwaarde zelf ook worden onderzocht. Het buiten beschouwing laten van bepaalde deposities wordt vooralsnog afgekeurd door de Afdeling. Alvorens een dergelijke drempelwaarde kan worden aangehouden, dient de handhaafbaarheid van die drempelwaarde eerst gewaarborgd te zijn. Dat wil zeggen, er moet vooraf vaststaan dat het toepassen van die drempelwaarde op geen enkel habitatype, dan wel op geen enkele soort, binnen geen enkel gebied, onder geen omstandigheid negatieve effecten kan veroorzaken. Dit is onvoldoende onderzocht en derhalve is er verzuimd de vereiste zekerheid te verkrijgen dat geen negatieve effecten zullen gaan optreden voor de instandhoudingsdoelstellingen.

Daarnaast mag een ieder per 6 jaar eenmalig tot 1 mol uitbreiden. Is er binnen de PAS voldoende ruimte aanwezig voor deze legale maar niet vergunde en ongetoetste uitbreidingen? In de komende twee termijnen van de PAS mogen alle veehouderijen de depositie opnieuw tweemaal een mol doen toenemen. Dit betekent een grote mogelijke legale toename. Immers, de uitbreidingen liggen onder de drempelwaarde, waardoor van enige ecologische toetsing wordt afgezien ten gunste van een administratieve lastenvermindering. Dit verhoudt zich niet met de Habitatrichtlijn.

Overzicht van berekende bedrijfsemissies, opzet rekenmode Aerius

In essentie is de PAS niets meer dan een - complex en ontoegankelijk - rekenprogramma met de pretentie een representatieve weergave te zijn van alle relevante stikstofemissies en -deposities op alle wettelijk beschermde (Natura 2000) stikstofgevoelige natuurtypen. Het rekenprogramma bestaat uit een aantal statische bronnen (achtergronddepositie) en variabele bronnen (eventueel te vergunnen bedrijfsprojecten). U ambiert een stikstofdepositie reducerende trend te bewerkstelligen door (vee)bedrijven enkel vergunningtitels te verlenen voor een gedeelte van de verwachte depositiereductie, en het overige deel als 'milieuwinst' te boeken. Kortom, de uitkomst van een berekening middels een alle (?) relevante stikstofbronnen omvattend rekenprogramma bepaalt of een bedrijfsplan (uitbreidende bedrijven, maar bijvoorbeeld ook uitbreiding van het autowegen waarbij stikstofdeposities optreden) al dan niet door gang kan hebben.

U geeft onvoldoende inzicht in de lijst met bedrijven die in het rekenmodel zijn geplaatst, en op basis van welke criteria. U kunt enkel de emissies van bedrijven opnemen, waarvan de rechtens laagst vergunde emissie binnen de relevante aanwijzingsdata is vastgesteld. Dit dient niet enkel voor de veehouderijbedrijven te zijn gedaan, maar van alle stikstof emitterende bedrijven in Nederland. Niet is gebleken of, en hoe dat is gedaan. U stelt als nulpunt 2015. U maakt niet duidelijk hoe dit zich verhoudt tot de eis dat de kleinste vergunning in de periode 1994-heden, althans vanaf het moment dat de Natura 2000 zone bescherming toekwam. U wordt verzocht dit kenbaar te maken.

De criteria voor opname in het rekenprogramma zijn onduidelijk. Eigenlijk is het hele rekenprogramma zodanig onduidelijk dat de kwalificatie van een black box hier op zijn plaats is. Wat wordt er precies berekend? En wat (welke emissies) is het vetrekpunt c.q. nulpunt van de berekening? Een gemeten depositie of een berekende depositie? Of een combinatie? Indien een combinatie: hoe verhoudt de gemeten depositie zich tot de berekende depositie?

Hoe dit ook zij: de emissies van de bedrijven die reeds zijn gestaakt, dan wel illegaal een te grote depositie veroorzaken als gevolg van het niet voldaan aan de eisen van het Besluit Huisvesting mogen ons zinnig niet worden opgenomen in het rekenprogramma. Dit geldt eveneens voor slecht functionerende luchtwassers, die immers wel in de gemeten deposities vertegenwoordigd zullen zijn. De gemeten deposities zijn voor een aanzienlijk deel illegale deposities. Voor zover die zijn opgenomen in het rekenprogramma via de gemeten, feitelijke deposities dienen die -illegale- deposities in mindering te worden gebracht.

U moet worden verzocht kenbaar inzicht te geven over de herkomst van de emissies op het nulpunt tot op bedrijfsniveau, waaronder ook inzicht in de legitimiteit op bedrijfsniveau van die deposities.

Hoe gaat het model om met de enorme latente emissieruimte?

U wordt verzocht om een overzicht van alle Nb-wet vergunningen die tot en met 1 februari 2015 zijn verleend, met daarbij datum van vergunningverlening, de naam van het bedrijf/project, de locatie/adres/coördinaten alsook de totaal vergunde stikstofemissie en /of depositie. U moet reeds over die informatie beschikken, aangezien u zonder die informatie geen representatief rekenmodel kunt ontwikkelen. Dit verzoek wordt u heden per separaat schrijven in de vorm van een Wob-verzoek toegezonden.

PAS ontbeert een goed monitoringsysteem

De PAS voorziet niet of onvoldoende in een adequaat en verifieerbaar monitoringsysteem zodat niet tijdig kan worden ingegrepen als blijkt dat ammoniakemissies en deposities hoger uitvallen. Dit vergroot de kans dat op onjuiste gronden te veel "ontwikkelruimte" wordt weggegeven.

Bemesten en beweiden in strijd met het recht als niet vergunningplichtig opgenomen

U noemt de deposities als gevolg van ammoniakemissies als gevolg van bemesten en beweiden niet als vergunningplichtige handeling. U neemt die deposities op als vaste, statische depositie in plaats van variabel en potentieel vergunningplichtig. Daarmee handelt u in strijd met de Habitatrictlijn, die eist dat u natuurschadelijke handelingen beoordeeld op aanvaardbaarheid.

De RIE stelt:

“Het uitrijden van mest draagt aanzienlijk bij tot emissies van verontreinigende stoffen in de lucht en het water. Met het oog op het bereiken van de doelstellingen van de thematische strategie inzake luchtverontreiniging en de wet-en regelgeving van de Unie inzake waterbescherming, dient de Commissie te toetsen of de meest geschikte maatregelen voor de beheersing van deze emissies moeten worden ingesteld via de toepassing van de beste beschikbare technieken”.

MOB is inmiddels meerdere jaren doende de provincies via de bestuursrechter onder ogen te laten zien dat bemesting en beweiding krachtens wettelijk voorschrift vergunningplichtig moet heten. U en de provincies blijven dit tot op heden hardnekkig ontkennen.

Wij merken hier nog op dat in de PAS-folder een onjuist beeld wordt geschetst. In de gekozen afbeeldingen is in een kennelijke poging tot verluchting van de tekst op de titelpagina geen foto's van varkens-, kippen-, of koeienstallen, maar een foto van koeien in de wei te zien! Verderop enkele voorhistorische runderen die kennelijk het stikstofprobleem moeten weg eten (pag. 6) - uw 'mitigerende maatregelen' -. En verderop opnieuw een mooi plaatje van koeien in de wei (pag. 12). Uiteraard erg idyllisch, maar vooral een goed voorbeeld van afbeeldingen die de tekst niet ondersteunen, en daardoor vooral ruis bij de lezer oproept.

Generaal pardon/Illegaal is lonend, legaal wordt bestraft

U wordt gewezen op het in 2014 verschenen rapport "Decentralisatie natuurbeleid: Noordelijke provincies aan zet" van de Noordelijke Rekenkamer, waarin wordt vastgesteld:

“Voor nieuwe economische activiteiten nabij stikstofgevoelige Natura2000-gebieden geldt in het kader van de NB-wet een vergunningplicht om de lokale uitstoot van stikstofverbindingen te reguleren. In de provincies Fryslân en Drenthe betreft het met name veebedrijven waarvoor een vergunningplicht geldt. Een probleem in deze provincies is dat honderden veebedrijven hebben uitgebreid zonder een NB-wet-vergunning aan te vragen, waardoor een situatie van rechtsongelijkheid en gedogen is ontstaan. In de provincie Fryslân gaat het om 250–400 bedrijven en in Drenthe mogelijk om 1.000 bedrijven”.

In de meeste andere provincies is de situatie weinig anders. Dit roept de vraag op: hoe heeft dit zo uit de hand kunnen lopen, nu reeds sinds 1987 de overheid wordt geacht hierin actief op te treden?

Tallose bedrijven hebben illegaal uitgebreid met forse emissie als gevolg s zonder de wettelijk vereiste Natuurbeschermingswetvergunning aan te vragen. Veel andere bedrijven hebben wel vergunning aangevraagd. Handhaving van de Natuurbeschermingswet is kennelijk een politiek weeskind. U beoogt de illegale veebedrijven met de PAS te legaliseren.

Dat is het zetten van een beloning op illegaal handelen van zowel provincies als boeren. Het is tevens een klap in het gezicht van de bedrijven die wel conform de wettelijke eisen vergunning hebben aangevraagd.

Tot slot is van belang dat Europese eisen ten aanzien van vergunningverlening niet toestaan dat milieuvergunningen worden verleend zonder dat per geval in kan worden gesproken. Voor alle bedrijven die onder de IPPC/RIE-richtlijn vallen is derhalve dit “generale pardon” strijdig met genoemde richtlijn.

Herstelmaatregelen zijn geen mitigerende maatregelen

U betreft natuurherstelmaatregelen in uw programma. Dit zijn compenserende maatregelen, en dienen gelet op de zogenaamde A2-jurisprudentie buiten beschouwing te worden gelaten. Volgens de Habitatrictlijn kunnen dit soort compenserende maatregelen alleen genomen worden indien aangetoond is dat er voor de stikstof emitterende bronnen geen alternatieven zijn en wanneer er sprake is van dwin-

gende redenen van groot openbaar belang. U wordt verzocht een deugdelijke motivering te geven waarom de maatregelen niet als compenserend aangemerkt dienen te worden. Deze beoordeling moet nu reeds gemaakt worden, omdat de PAS systematiek immers voorkomt dat stikstof emitterende initiatieven (tot 1 mol) passend beoordeeld worden om vast te stellen of de zogenaamde ADC toets alsnog doorlopen moet worden.

U maakt ook niet aannemelijk dat alle door u genoemde herstelmaatregelen met voldoende zekerheid worden gerealiseerd. U overlegt geen deugdelijke onderbouwing om de genoemde maatregelen te kunnen vertalen naar enige stikstofdepositiewaarde. Hoeveel mol depositie per hectare per jaar zijn voorhistorische graasrunderen per hectare? Hoeveel mol depositie per hectare per jaar komt overeen met een ecologisch equivalent effect van het wijzigen van de hydrologie?

Niet kan worden ingezien dat noodgedwongen maatregelen van terreinbeherende organisaties om de ecologische waarden met lapmiddelen (infuus) overeind te houden in uw rekenprogramma als positief stikstofsaldo kan worden opgenomen. Dit is vergelijkbaar met iemands been breken die al met een stok loopt, maar dat laten passeren (saldere) omdat ie toch al met een stok loopt. Analoog: iedereen in Nederland die in een gebied woont waar de stikstofimmissies de jaarnormen overschrijden wordt van astmapuffertjes voorzien. Aan emissiereductie van de bron wordt te weinig gedaan.

Herstelmaatregelen kunnen in een al overbelast systeem niet aangemerkt worden als herstel

Bij de in het betrokken Nederlandse natuurgebieden al langdurig voorkomende overschrijdingen van de kritische depositiewaarden kan inmiddels wetenschappelijk worden hard gemaakt dat er blijvend verlies van (kenmerkende) biodiversiteit en de kwaliteit van het habitat optreedt in verschillende kenmerkende habitattypen. Zie bijvoorbeeld de rapporten waarnaar de voetnoten op pagina 4 verwijzen.

Het is te verwachten dat met de huidige PAS systematiek nog vele jaren extra hoge deposities boven de KDW ondanks extra beheer voor de gevoelige habitats van onze natuurgebieden zal leiden tot nog meer verlies van kenmerkende planten- en diersoorten of zelfs definitief verlies van het habitat. Het huidige systeem voorziet niet in verlaging van de achtergronddepositie tot de kritische depositiewaarden (KDW) voor gevoelige habitats waardoor de kansen op echt duurzaam herstel, met name na eenmalig uitgevoerde herstelmaatregelen, veel groter zouden zijn.

Herstelmaatregelen vaak niet effectief meer

Zie in dit verband ook de opmerkingen die de Commissie MER heeft gemaakt bij haar advies t.b.v. het PAS¹⁰:

De effecten van herstelstrategieën hebben bovendien hun beperkingen. De suggestie dat meer beheerinspanning de instandhoudingsdoelen steeds dichterbij kunnen brengen ondanks een te hoge stikstofneerslag is voor de meeste habitattypen niet reëel. Aan het effect van elke maatregel zit een grens. Deze grens overschrijden door intensiveren van de maatregel betekent wellicht een lagere stikstofvoorraad in het systeem, maar betekent vaak schoksgewijze dynamiekverhogingen in het ecosysteem. Soorten kunnen daardoor jarenlang ter plaatse ontbreken en moeten van elders weer worden aangevuld. Herstelmaatregelen worden bovendien al decennialang toegepast. Alleen daarom zijn thans op vele plaatsen nog stikstofgevoelige habitats aanwezig. De Commissie betwijfelt of deze maatregelen nog veel verder kunnen worden geoptimaliseerd. Een tweede probleem bij een blijvend te hoge stikstoflast is dat gemiddeld genomen het hersteleffect na een aantal jaren is uitgewerkt. Hooguit kan door herhaling het natuurkwaliteitsniveau worden gehandhaafd, maar niet verder worden verhoogd. Inschatting van de Commissie is dat dit punt bij de meeste habitats al snel wordt bereikt. Bij een nog grotere beheerinspanning kan het middel in veel gevallen erger zijn dan de kwaal."

Uit het ontwerp PAS blijkt dat ook deze aanbeveling van de Commissie MER niet ter harte is genomen.

¹⁰ Rapport van 30 juni 2011, rapportnummer 2540-67

Kwaliteit handhaving onvoldoende, meldingenstelsel onbruikbaar

Het niveau van handhaving van het omgevingsrecht is nog steeds ondermaats. Waar de overheid in het autoverkeer goed inzet op het aanpakken van overtredingen van bijvoorbeeld de maximum snelheid en negeren van rood licht middels controles en serieuze boetes, is de naleving van de milieuregels in de agrarische sector volstrekt onvoldoende. Bijvoorbeeld is er in de versterkte geen serieus boetesysteem en totale willekeur, waarbij de brutaalsten meestal de dans ontspringen. De meeste controleambtenaren missen de noodzakelijke bedrijfsexpertise en/of de sociale vaardigheden om een veehouderij gepast te betreden en te controleren. Opnieuw wordt u verwezen het in 2014 verschenen rapport "Decentralisatie natuurbeleid: Noordelijke provincies aan zet" van de Noordelijke Rekenkamer, waaruit blijkt dat duizenden bedrijven illegaal zijn uitgebreid.

U plaatst het merendeel van de bedrijven in een meldingenregime. Het betreft alle bedrijven met een depositie tussen 1 mol en 0,05 mol. Dat betekent dat een bedrijf de provincie een briefje moet schrijven over een emissierelevante bedrijfswijziging. Gegeven de ondermaatse handhaving kan dit enkel een rommeltje gaan worden. De smoezentrommel zal wagenwijd open gaan! En helemaal bij alle bedrijven die rond de 1 mol depositie bungelen. "Ja, maar het is toch minder dan 1 mol". Die smoes is het verschil tussen wel of geen vergunning moeten aanvragen. Uw keuze voor een meldingenstelsel is onverenigbaar met het niveau van handhaving. Nog steeds dienen veehouders meldingen in met het formulier Besluit Landbouw, en de gemeenten accepteren dit. De verkondiging van betere handhaving na de vuurwerkcramp in Enschede zijn tot op heden lippendienst gebleken. Ondanks de door de Raad van State vaak verkondigde beginselplicht tot handhaving is het veelal heel moeilijk gebleken om het bevoegde gezag tot handhaving van overtredingen krijgen. Het is een kennelijk heel moeilijk traject waaraan bestuurders hun vingers liever niet branden.

Het meldingenstelsel in de PAS kan alleen goed en controleerbaar gaan werken onder de dringende voorwaarde dat met handhaving ernst wordt gemaakt. Dat lijkt niet het geval te zijn.

Provincies houden te veel beleidsvrijheid

In het ontwerp PAS is ervoor gekozen hebben om de provincies opnieuw een ruime mate van beleidsvrijheid te geven. Dit is een vergissing. We weten dat in de praktijk de handelswijzen van verschillende provincies ver uit elkaar liggen en daardoor niet met elkaar verenigbaar zijn. Onder de huidige omstandigheden dienen veehouders soms in twee of drie provincies een vergunning aan te vragen die op verschillende manieren behandeld worden. De vergunningen die dit oplevert zijn vaker niet dan wel met elkaar in overeenstemming, waardoor het lastig te beoordelen is welke activiteit nu eigenlijk vergund is. Als de provincie hierop geattendeerd wordt, dan geeft zij aan dat coördinatie binnen vergunningverlening tussen provincies niet wenselijk is. Dit kost hen veel te veel moeite en te veel mankracht en men wil eigenlijk ook geen compromissen maken ten aanzien van het eigen beleid. Het is een illusie om te denken dat dit onder de PAS zal verbeteren. De provincies maken wederom hun eigen beleid, waarin staat hoe en op welke manier ontwikkelruimte wordt uitgegeven. Indien er niet een eenduidig beleid wordt opgesteld en gehandhaafd zal het ook onder de PAS zo zijn dat provincies onderling niet communiceren, zich niets aan trekken van het beleid van een andere provincie. Ook dit vergroot de kans dat er op voorhand veel te veel ontwikkelruimte wordt gegeven.

Aanvrager moet zelf een berekening maken

Volgens het systeem van de PAS dient de aanvrager zelf een berekening te maken. Daar gelaten of dit verstandig is en of een dergelijke berekening betrouwbaar kan worden geacht, is het ook nog eens onmogelijk. Immers in een passende beoordeling dienen onder andere de cumulatieve effecten te worden berekend van de voorgenomen activiteit in combinatie met andere activiteiten. Hoe kan worden verwacht dat de aanvrager aan die informatie komt? Moet een veehouder alle andere veehouders in de provincie bellen om te zien of hun activiteiten in de cumulatieve beoordeling betrokken moeten worden? Hoe zit dit met wegen en kolencentrales, moet de aanvrager ook verstand hebben van de milieueffecten van deze activiteiten alvorens hij een aanvraag in kan dienen? De aanvrager beschikt niet over het beleid van de provincie ten aanzien van natuurdoelstellingen. Zij weet niet welke maatregelen er ge-

troffen worden, niet hoeveel ontwikkelruimte er is, of nog is, en ook niet hoeveel wachtenden er zijn in de rij voor hem voor dezelfde ontwikkelruimte.

Burger betaalt natuurschade veehouderij

Natuurbeherende organisaties zijn - voor het merendeel met door u verleende subsidies - veel tijd en geld kwijt zijn aan maatregelen ter bestrijding van de stikstofschaad. In een aantal gevallen zijn de stikstofgevoelige vegetaties al dusdanig aangetast dat het risico bestaat dat schadebestrijding (plaggen, maaien enz.) niet meer slaagt. Als voorbeeld de al eerder genoemde - omstreden, bij de Europese Commissie aangevochten, en daarop deels weer teruggedraaide - herroeping van de habitatbescherming 'Glanshaver en Vossenstaarthooilanden met Kievitsbloemen' in de Natura 2000 zone Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein nabij Reeuwijk.

In het milieurecht geldt het principe van de 'vervuiler betaalt'. Dit betekent dat de veehouderijsector de kosten dient te dragen van de beoogde herstelmaatregelen. De veehouderijbedrijven dienen voor elk productiejaar een nader te betalen bijdrage te voldoen waarmee de financiering van herstelmaatregelen kan worden gedekt naar rato dat de veehouderijsector bijdraagt aan de totale stikstofdeposities. Voorts dienen per direct de subsidies te worden gestaakt ten gunste van veebedrijven als bijdrage voor het realiseren van emissie reducerende technieken. Nu betaalt de belastingbetaler voor het terugdringen van de schade van de veehouderijsector. Die subsidies zijn in strijd met het Europese principe 'de vervuiler betaalt'.

Dubbel spel

U geeft geen duidelijkheid over de reeds verleende Nb-wet vergunningen voor minder dan 1 mol. Met uw PAS-programma dienen die kennelijk als vervallen te worden beschouwd.

U laat de emissierechten krachtens de bestaande jurisprudentie bestaan naast de inwerkingtreding van de PAS. Dit waarschijnlijk op aandrang van de agrarische sector. De veehouderij sector houdt er rekening mee dat de PAS eventueel geen stand houdt en wil kennelijk op zogenoemde 'externe saldering' kunnen terugvallen in het geval de PAS juridisch geen stand houdt, en op de huidige vergunningsstelsel wordt teruggevallen.

U maakt niet duidelijk wat uw plan B is, indien de PAS daadwerkelijk juridisch geen stand houdt, maar geeft de sector wel een ontsnappingsroute indien de PAS geen stand houdt. U speelt hiermee dubbel spel. U wordt verzocht duidelijk te maken wat uw plan B is, indien de PAS geen stand houdt, en met name hoe dan de noodzakelijke reductiedoelstelling wordt gerealiseerd. Bijvoorbeeld door op elke externe salderingstransactie een korting (afoming) van 25 % van de emissies te bepalen.

Vraagtekens bij de verdeling van ontwikkelruimte

Het is de vraag of de verkrijging en vergeving van "ontwikkelruimte" wel adequaat is verdeeld. Het leeuwendeel van de ammoniakreductie moet weg komen bij veehouders die verhuizen, of emissie arm gaan of hun veestapel moeten verkleinen, terwijl deze emissie uitgedeeld wordt aan prioritaire projecten zoals kolencentrales en wegverbredingen. Waarom er op deze terreinen niet gestreefd wordt naar stikstofemissiereductie (lagere snelheid, betere rookgasreiniging, etc.) wordt ten onrechte niet behandeld in het ontwerp PAS.

Is het PAS wel compatibel met de RIE?

Eerder in de voorliggende zienswijze hebben wij al aangegeven dat het "generaal pardon" voor illegale bedrijven strijdig is met de verplichte inspraakmogelijkheden voor derden zoals voorgeschreven in de RIE. Dat geldt natuurlijk ook voor het systeem van meldingen dat in de PAS is voorzien. Immers, het lijkt erop dat de meldingen niet hoeven te worden gepubliceerd. Evenmin leiden ze tot appellabele besluiten. Ook dit cruciale element van de PAS is strijdig met de RIE.

Bezwaar tegen gebiedsanalyses

Alhoewel er in de gepubliceerde gebiedsanalyses ook maatregelen worden genoemd die mogelijk een vertraging van verdere degradatie zouden kunnen bewerkstelligen komt het er in het algemeen op neer dat flankerende maatregelen worden genomen om voorlopig weinig of niets aan vermindering van stikstofdepositie te hoeven doen.

Als voorbeeld noemen wij Voornes Duin, Solleveld en Kapittelduinen. Ter onderbouwing hiervan verwijzen wij naar het rapport van Bobbink e.a.¹¹.

De wetenschappers zijn van mening dat er bij deposities in de duinen boven 10-15 kg N/ha/jaar:

1. Significante negatieve effecten zijn;
2. Dat overschrijdingen van de KDW's negatieve effecten veroorzaken op o.a. op graslanden en heidegebieden;
3. Dat verdere aantasting ook plaats vindt in gebieden met regulier beheer;
4. Dat hogere en langdurige stikstofdeposities tot meer negatieve effecten leiden;
5. Dat 20 jaar herstelbeheer in met name Grijze Duinen (een flink deel van de duinen) nauwelijks de status quo ervan kan handhaven. Veel planten en dieren gaan ondanks herstelbeheer zelfs nog verder achteruit.

Alle gebiedsanalyses worden zonder adequate onderbouwing afgesloten met een soort van mantra dat geen verslechtering zal optreden ondanks een nog decennia voortdurende overschrijding van KDW's van prioritaire habitats.

Alhoewel de boven geciteerde conclusies van de wetenschappers specifiek op bovengenoemde Natura 2000-gebieden van toepassing zijn gelden deze conclusies in grote lijnen ook voor een fors deel van de overige natuurgebieden, waarbij wij met name noemen: Fochteloër veen, Lieftingsbroek, Drouwenerzand, De Bruuk. Ook in deze gebieden zal een nog decennia voortdurende te hoge stikstofbelasting leiden tot verdere degeneratie. In de kritische habitattypen van alle vier gebieden blijven de verwachte depositiewaardes nog altijd ruim boven de kritische depositiewaarden. Herstel lijkt hiermee uitgesloten.

Het proces

U heeft het PAS met een grote hoeveelheid onderliggende documenten gedurende een periode van 6 weken ter inzage gelegd. Deze periode is te kort om inhoudelijk op alle stukken te kunnen reageren. Met name de gebiedsanalyses en met de daarin voorgestelde herstelmaatregelen konden binnen dit korte tijdsbestek niet inhoudelijk beoordeeld worden. Wij maken hier dan ook bezwaar tegen en behouden ons het recht om in een andere procedure deze gebiedsanalyses aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Verder gaan wij er vanuit dat u PAS en de bijbehorende documenten nog door de verschillende onafhankelijke instanties laat beoordelen (Commissie MER, Raad van State).

Ten slotte

We kunnen er niet omheen dat de veehouderij veel te intensief is in Nederland en dat de veedichtheid veel te hoog is. Dat is de hoofdoorzaak van het probleem. Een echte aanpak is daarom niet mogelijk zonder in te grijpen in de omvang van de veestapel. Nederland ontbeert de fysieke en milieugebruiksruimte voor een bulkproductie die de intensieve veehouderij is. Dit heeft op termijn hier geen toekomst. De toekomst ligt in een kwaliteitsslag, extensiever bodemgebruik, meer biologische of andere kwalitatief hoogstaande producten met meer toegevoegde waarde, en een combinatie van de functies: productie, natuur en recreatie.

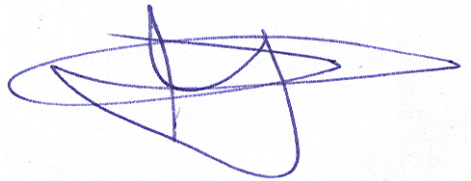
Uit het ontwerp PAS blijkt dat U weigert om een flinke krimp van de veestapel serieus in overweging te nemen. Zo lang het politieke debat niet gaat over de krimp van de veestapel mist de PAS elk doel. Tot op heden gaat het politieke debat enkel over de volstrekt ondermaatse reductiedoelstelling, en over de juridische (on)houdbaarheid van de PAS.

¹¹ http://www.mobilisation.nl/assets/components/main/media/kolencentrales/0Stikstofduinen_final.pdf, deze specifiek zienswijze wordt mede ingebracht namens de Stichting Natuur & Milieu

MOB wijst het ontwerp PAS in de huidige vorm af omdat er geen enkel vooruitzicht is, laat staan kan worden gezeurd, dat binnen bijvoorbeeld 15 jaar vanaf nu de stikstofdepositie problematiek voor het allergrootste deel van de Nederlandse habitats zal zijn opgelost.

Vanzelfsprekend zijn wij om een toelichting te geven op de voorliggende zienswijze.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and lines, positioned above the name of the sender.

drs. Johan G. Vollenbroek/ Mr. V. Wösten/drs. Imre Csikós/Manon Wierenga

Bijlagen:

1. Wob-verzoek
2. 80-jarige oorlog

Bijlage 1

Staatssecretaris van Economische Zaken
mw. S.A.M. Dijkma
Postbus 20401
2500 EK 's-Gravenhage

Betreft: Wob-verzoek Nb-wet vergunningen 2005-2015

Nijmegen, 's-Gravenhage, 10 februari 2015

Geachte mevrouw Dijkma,

U wordt verzocht om een overzicht van alle Nb-wet vergunningen die tot en met 1 februari 2015 zijn verleend, met daarbij datum van vergunningverlening, de naam van het bedrijf/project, de locatie/adres/coördinaten alsook de totaal vergunde stikstofemissie en /of depositie. U moet reeds over die informatie beschikken, aangezien u zonder die informatie geen representatief rekenmodel kunt ontwikkelen.

Wij verzoeken u tevens om toezending van de volledig lijst van bestaande bedrijven die onder het zogenaamde "Generaal pardon" vallen. Het gaat hierbij om de bedrijven die nu geen rechtsgeldige Nbw-vergunning hebben en/of een Wabo-vergunning en onder het PAS onder de ruimhartige amnestieregeling vallen.

Voor zover het genoemde overzicht niet bij u bekend is, -hetgeen onwaarschijnlijk lijkt, aangezien u doende bent het Aerius-rekenprogramma en bijbehorende PAS op te stellen, waarbij genoemde informatie niet zou mogen ontbreken, dan wordt u verzocht deze brief door te zenden aan de ter zake bevoegde gezagen, te weten de provinciebesturen.

Wij verzoeken u om deze informatie in uitsluitend digitale vorm te verstrekken binnen de daartoe gestelde wettelijke termijn.

Hoogachtend,

drs. Johan G. Vollenbroek

MOB, Waldeck Pyrmontsingel 18, 6521 BC Nijmegen
email: info@mobilisation.nl; website: www.mobilisation.nl
Tel: 024 3230491, BTW nr.: 8065.51.811

Bijlage 2: 80-jarige oorlog tegen de Nederlandse natuur

Het PAS pretendeert de al sinds de jaren vijftig/zestig van de vorige eeuw optredende natuurschadelijke stikstofdeposities doelmatig te kunnen zullen reduceren. Echter, blijkens de plannen zou met de PAS over 25 jaar de kwestie nog altijd niet zijn opgelost.

Na 80 jaar sinds het begin zou de oorzaak van de natuurschade niet zijn opgelost. De 80-jarige oorlog tegen de Nederlandse planten en dieren! Een 12-jarig bestand in geen velden of wegen te bekennen, de Vrede van Munster ver weg achter de horizon!

Tachtig jaar, en wellicht nog langer! Dat maakt een grondige analyse noodzakelijk van de oorzaak van die periode voordat de PAS wordt vastgesteld. Te meer nu Nederland ten opzichte van andere landen verreweg de hoogste stikstofvervuiling heeft. Nederland kan enkel bij zich zelf te rade gaan, en niet naar het buitenland wijzen.

De stikstofdeposities worden voor het grootste deel veroorzaakt door de Nederlandse veehouderij in de vorm van ammoniakemissies en -deposities (NH₃). In mindere mate zijn de stikstofemissies afkomstig van andere bronnen zoals industrie, verkeer.

In aanvulling op de zienswijzen worden in deze bijlage u enkele feiten onder de aandacht gebracht over de politieke opstelling van de veehouderijsector als geheel ten aanzien van natuur, met als doel tot voldoende analyse komen van de verlamme stikstofimpasse. Immers, zonder eerst een voldoende probleemanalyse te maken berust elke voorgestelde oplossing op drijfzand.

In de afgelopen jaren is onder de titel Natura 2000 een kernselectie gemaakt van Nederlands meest kostbare natuurgebieden. Voor die natuurzones geldt dat de wettelijke plicht onder alle omstandigheden in een goede staat van instandhouding te brengen, en te houden. Die natuurzones maken onderdeel uit van een Europees netwerk, en gelden als ondergrens voor voldoende natuurbehoud.

Boerenorganisaties, waaronder de grootste en bekendste: LTO, stellen zorg te dragen voor natuurbehoud. Maatschappelijk ondernemerschap geldt als voorwaarde voor een "*licence to produce*". Dat betekent dat de tienduizenden Nederlandse veehouderijbedrijven moeten aantonen dat hun ondernemerschap zich goed laat combineren met natuurwaarden. MOB merkt hierbij op dat natuurbeheer feitelijk gelijk staat aan zorg voor schone lucht, water en bodem als levensvoorwaarde voor planten, dieren én mensen. Het tegengaan van vervuiling is ook een direct mensenbelang. Stikstof is niet exclusief een natuurprobleem, al geeft het daar wel de meest urgente schade. Dit tast ook het menselijk leefmilieu direct aan. U wordt verwezen naar de VN-publicatie '*Our Nutrient World*'¹².

De veehouderijsector is gehouden de mede door haar veroorzaakte stikstofvervuiling constructief aan te pakken. Een natuurvijandige politieke opstelling en langdurige juridische strijd over aanwijzing en beheer van de belangrijkste natuurgebieden is volstrekt onverenigbaar met behoud van een '*license to produce*' voor de veehouderijsector.

LTO-Noord diskwalificeert haar leden van hun '*licence to produce*'

LTO-Noord blijkt in een andere (natuurloze?) wereld te leven. Hieronder volgt een serie van een 20-tal (!) recente rechtszaken bij de Raad van State door LTO-Noord tegen uw Natura 2000 aanwijzing- en beheerbesluiten.

¹² http://initrogen.org/publ_panel

"Since the 1960s, human use of synthetic N fertilizers has increased 9 fold globally and P use has tripled. The drastic increase in the use of synthetic N and P fertilizers has perturbed the natural N and P cycles at global scale (Section 3.1, this Chapter) and altered the natural stoichiometry between N, P, C (and also Si in aquatic ecosystems). This poses threats for human health and ecosystems functioning, as the enrichment of N_r and P in the environment can contribute to water eutrophication, air pollution, soil degradation, climate change and biodiversity loss. All these negative effects are discussed in Chapter 4."

1. Op 25 november 2013 heeft u, de staatssecretaris, het natuurterrein "Weerribben" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Dit besluit is door de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord bij de rechter aangevochten¹³.
2. Op 5 juli 2013 heeft u, de staatssecretaris, het Natura 2000 gebied "Uiterwaarden Lek" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Tegen uw besluit heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.¹⁴
3. Op 4 juli 2013 heeft de staatssecretaris het gebied "Vecht- en Beneden-Reggegebied" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Uw besluit is door de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord aangevochten.¹⁵
4. Op 4 juli 2013 heeft de staatssecretaris het natuurterrein "Springendal & Dal van de Mosbeek" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Dat besluit heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep onderwerp van beroep gemaakt.¹⁶
5. Op onderscheidenlijk 10 juli 2013 en 21 augustus 2013 heeft de staatssecretaris, samen met GS van Flevoland het Natura 2000 "beheerplan Polder Zeevang" vastgesteld.
Ook tegen dat besluit heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.¹⁷
6. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft u, de staatssecretaris, het gebied "Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Opnieuw is tegen dat besluit door de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.¹⁸
7. Op 4 juli 2013 heeft u, de staatssecretaris "Zouweboezem" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Andermaal heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord rechtsmiddelen aangewend.¹⁹
8. Op 25 april 2013 heeft u, de staatssecretaris, het natuurterrein "Eilandspolder" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Wederom is tegen dat besluit heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.²⁰
9. Op 25 april 2013 heeft de staatssecretaris "Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Tegen dat besluit worden door de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord rechtsmiddelen aangewend.²¹
10. Op 4 juli 2013 heeft de staatssecretaris "Van Oordt's Mersken" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Het besluit wordt door een beroep van de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord onderwerp van beroep.²²

¹³ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 28 januari 2015, zaaknr. 201400895/1/R2 en 201401359/1/R2

¹⁴ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 24 december 2014, zaaknr. 201309487/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

¹⁵ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 5 november 2014, zaaknr. 201309463/1/R2

¹⁶ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 29 oktober 2014, zaaknr. 201309478/1/R2

¹⁷ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 24 september 2014, zaaknr. 201311492/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

¹⁸ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 9 april 2014, zaaknr. 201306214/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

¹⁹ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 3 september 2014, zaaknr. 201309496/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁰ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 27 augustus 2014, zaaknr. 201305362/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²¹ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 2 juli 2014, zaaknr. 201305234/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²² www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 18 juni 2014, zaaknr. 201308909/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

11. Op 23 mei 2013 heeft u, de staatssecretaris, het Natura 200 gebied "Oostelijke Vechtplassen" aangewezen.
De vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord vecht het besluit aan.²³
12. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft u, de staatssecretaris "Naardermeer" als Natura 2000 gebied aangewezen.
De vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord vecht ook dit besluit aan.²⁴
13. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft de staatssecretaris "Polder Westzaan" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Tegen dat besluit heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.²⁵
14. Bij besluit van 4 juli 2013 heeft de staatssecretaris "Drentsche Aa-gebied" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Het besluit wordt onderwerp van beroep door de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord.²⁶
15. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft u, de staatssecretaris, het natuurterrein "Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Tegen dat besluit heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.²⁷
16. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft de staatssecretaris "Landgoederen Brummen" als Natura 2000 gebied aangewezen.
De vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord stelt beroep in.²⁸
17. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft de staatssecretaris "Lemselermaten" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Weer stelt de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep in.²⁹
18. Bij besluit van 23 mei 2013 heeft de staatssecretaris "Bergvennen & Brecklenkampse Veld" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Andermaal stelt de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep in.³⁰
19. Bij besluit van 30 december 2010 heeft de staatssecretaris "Drents-Friese Wold & Leggelderveld" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Ook nu stelt de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep in.³¹
20. Bij besluit van 14 maart 2011 heeft u, de staatssecretaris "Norgerholt" als Natura 2000 gebied aangewezen.
Wederom heeft de vereniging Land- en Tuinbouw Organisatie Noord beroep ingesteld.³²

²³ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 18 juni 2014, zaaknr. 201306174/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁴ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 11 juni 2014, zaaknr. 201306260/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁵ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 28 mei 2014, zaaknr. 201306298/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁶ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 23 april 2014, zaaknr. 201309492/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁷ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 9 april 2014, zaaknr. 201306214/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁸ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 12 maart 2014, zaaknr. 201306275/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

²⁹ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 5 maart 2014, zaaknr. 201306162/1/R2 (beroep LTO afgewezen)

³⁰ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 26 februari 2014, zaaknr. 201306279/1/R2

³¹ www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 20 maart 2013, zaaknr. 201104556/1/A4 (beroep LTO afgewezen)

³² www.raadvanstate.nl uitspraak ABRS 14 november 2012, zaaknr. 201104871/1/A4

Met deze lijst is een - onvolledig - overzicht gegeven van een lange serie rechtszaken van een van de grootste boerenorganisaties, die zich kennelijk met alle middelen verzet tegen het realiseren van een doelmatige bescherming van de Nederlandse natuur. Onderschrijven alle LTO-Noord-leden dat hun bestuur de Nederlandse natuur de nek wil omdraaien? Hoe lang nog tot het LTO-Noord bestuur aftreedt, en plaats maakt voor een bestuur die zich wel maatschappelijk opstelt?

Subsidies

In het nabije verleden hebben rijks- en lokale overheden milieuorganisaties subsidies ontzegd omdat het ontvangen van overheidssubsidies zou worden gecombineerd met het voeren van rechtszaken tegen overheidsbesluiten. Beide zaken werden door de overheid onverenigbaar bevonden.

LTO-Noord heeft in de afgelopen jaren van de rijksoverheid omvangrijke subsidiebedragen ontvangen. Enkele voorbeelden:

- Op 8 augustus 2011 besluit de rijksoverheid LTO-Noord € 50.000 subsidie te geven in verband met veehouderij.
- Op 14 januari 2011 besluit de rijksoverheid LTO-Noord € 131.000 subsidie te geven in verband met varkenshouderij.
- Op 23 september 2010 besluit de rijksoverheid LTO-Noord € 320.000 subsidie te geven in verband met varkenshouderij.
- Op 22 september 2010 besluit de rijksoverheid LTO-Noord € 50.000 subsidie te geven in verband met melkveehouderij.

Genoemd overzicht beperkt zich enkel tot LTO-Noord. Onderzoek heeft uitgewezen dat de rijksoverheid tientallen miljoenen aan subsidie aan boerenorganisaties heeft gegeven.

Niet kan worden begrepen hoe het toekennen van tientallen miljoenen Euro's subsidies zich verhoudt tot de handelwijze van LTO-Noord, die tientallen rechtszaken voert tegen besluiten van de staatssecretaris om de belangrijkste Nederlandse natuurwaarden voldoende bescherming te geven. De overheid wekt de sterke indruk met twee maten te meten.

Ook mestvergistingsinitiatieven hebben al meer dan € 50 miljoen subsidie ontvangen.

U wordt uitgenodigd om op google+nieuws een zoekopdracht te geven op boeren+natura2000. Daarmee wordt een ontluisterend beeld zichtbaar van boeren die natuurbescherming rondt vijandig tegemoet treden. Kort gezegd: de natuur wordt aangewezen als een grote oorzaak van veel van hun problemen. Met uitzondering van enkele biologische boeren geven de media nauwelijks positieve natuurberichten van boeren en boerenorganisaties.

Het is illustratief om kennis te nemen van alle recente negatieve uitlatingen over natuur in media en politiek door boeren en hun organisaties. Dit kan mede verklaren waarom natuurbeheer in Nederland in politiek zwaar weer zit: boerenorganisaties zijn sinds vele jaren structureel bezig rondom natuur een uiterst negatieve politieke sfeer te creëren. Hieronder treft u enkele verwijzingen. De lijst van boeren(organisaties) die natuurschadebestrijdingsonderzoek en -beleid *bashen* is schier eindeloos. De berichtgeving doet bijna geloven dat de oorzaak van alle problemen van boeren enkel aan de natuur ligt.

<http://www.rtvost.nl/nieuws/default.aspx?nid=203379&cat=768>

<http://www.rtvost.nl/nieuws/default.aspx?nid=203885>

<http://www.destentor.nl/regio/lochem/boeren-klemvast-door-natura-2000-1.3011550>

<http://www.pzc.nl/regio/zeeuws-vlaanderen/bezwaren-raadsfracties-sluistegen-zwin-als-natura-2000-gebied-1.4472787>

Boerenorganisaties dienen een geheel nieuwe start te maken met een nieuwe generatie boerenbestuurders. Een nieuwe start van een LTO-Noord bestuur moet een noodzakelijke voorwaarde heten voor behoud van de '*license tot produce*'.